

С. М. КВАША

доктор економічних наук, професор,
академік Національної академії аграрних наук,
проректор з науково-педагогічної роботи
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0001-7448-0543

В. Л. ВАКУЛЕНКО

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту імені професора Й. С. Завадського,
завідувач відділу аспірантури
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ORCID: 0000-0001-7019-1832

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Дослідження присвячено актуальному на разі питанню продовольчої безпеки. Питання продовольчої безпеки, як глобальної проблеми, закріплено у Глобальних цілях сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй до 2030 року, що визначає важливість даної проблеми для кожної країни. Об'єктом дослідження є проблема продовольчої безпеки, як складова національної безпеки кожної держави. Предметом дослідження виступають окремі аспекти проблеми продовольчої безпеки, а саме – її регулювання у межах ООН, її аналіз та оцінка, а також проблема продовольчої безпеки в Україні.

Мета дослідження полягає у проведенні комплексного аналізу питання продовольчої безпеки. Спершу було проаналізовано особливості регулювання питання продовольчої безпеки згідно з Глобальними цілями ООН, а також визначено їх вплив на забезпечення продовольчої безпеки. Було встановлено, що актуальною проблемою забезпечення продовольчої безпеки є голод, який є глобальною проблемою і прояви якого зростають з кожним роком. Окрім цього, було визначено основні Глобальні цілі ООН до 2030 року та встановлено місце продовольчої безпеки у даних цілях. Було визначено основні дії, які здійснює ООН з метою забезпечення продовольчої безпеки. Важливою частиною було здійснення оцінки та аналізу індексів продовольчої безпеки. Вагомим індексом є Глобальний індекс продовольчої безпеки, що визначає Продовольча та сільськогосподарська організація.

Було визначено основні складові індексу, країни-лідери за даним показником та країни, які мають найнижчий індекс. Окрім цього, було встановлено основні причини негативного стану продовольчої безпеки у світі. Також було досліджено питання законодавчого регулювання продовольчої безпеки в Україні та стан споживчого кошика українців. Проведений аналіз дозволив визначити наявні проблеми законодавчого регулювання, склад споживчого кошику та актуальні проблеми, що характеризують його стан на сучасному рівні. Окрім цього, було визначено основні проблеми, що стають причиною негативного рівня продовольчої безпеки в Україні. Отримані результати засвідчують необхідність запровадження дієвих заходів з метою покращення стану продовольчої безпеки на глобальному рівні та в Україні.

Ключові слова: продовольча безпека, Глобальні цілі сталого розвитку ООН, Глобальний індекс продовольчої безпеки, Продовольча та сільськогосподарська організація ООН, продовольчий кошик.

S. M. KVASHA

Doctor of Economic Sciences, Professor,
Academician of the National Academy of Agricultural Sciences,
Vice-Rector for Scientific and Educational Activities and Development
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0001-7448-0543

V. L. VAKULENKO

PhD in Economics,
Associate Professor at the Department of Management named
after Professor J. S. Zavadskyi, Head of Postgraduate Department
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
ORCID: 0000-0001-7019-1832

THEORETICAL FOUNDATIONS OF FOOD SECURITY IN THE MODERN WORLD

The study is devoted to the issue of food security, which is currently relevant. The issue of food security as a global problem is enshrined in the United Nations Global Sustainable Development Goals until 2030, which determines the importance of this problem for each country. The object of the study is the problem of food security as a component of the national security of each state. The subject of the study is certain aspects of the problem of food security, namely, its regulation within the UN, its analysis and evaluation, as well as the problem of food security in Ukraine. The purpose of the study is to conduct a comprehensive analysis of food security. First, the peculiarities of regulating food security in accordance with the UN Global Goals were analyzed, and their impact on food security was determined. It was found that the most pressing problem of food security is hunger, which is a global problem and whose manifestations are increasing every year. In addition, the main UN Global Goals by 2030 were identified and the place of food security in these goals was established. The main actions taken by the UN to ensure food security were identified. An important part was the assessment and analysis of food security indices. An important index is the Global Food Security Index, which is determined by the Food and Agriculture Organization. The main components of the index, the leading countries by this indicator and the countries with the lowest index were identified. In addition, the main reasons for the negative state of food security in the world were identified. The study also examined the issues of legislative regulation of food security in Ukraine and the state of the Ukrainian consumer basket. The analysis made it possible to identify the existing problems of legislative regulation, the composition of the consumer basket and the current problems that characterize its state at the current level. In addition, the main problems that cause a negative level of food security in Ukraine were identified. The results obtained demonstrate the need to introduce effective measures to improve food security at the global level and in Ukraine.

Key words: food security, UN Global Sustainable Development Goals, Global Food Security Index, Food and Agriculture Organization of the United Nations, food basket.

Постановка проблеми

Питання забезпечення людства якісними продуктами харчування у достатній кількості є особливо актуальним. Основні положення даного питання окреслені у Глобальних цілях сталого розвитку ООН, що підкреслює необхідність вирішення питань, пов'язаних з достатнім доступом громадян до якісних продуктів харчування, що є важливою умовою сталого розвитку держави. Наразі глобальною є проблема голоду, що є наслідком негативного доступу до продуктів харчування у багатьох країнах світу, насамперед країнах, що розвиваються. Окрім цього, проблеми доступу до продуктів харчування спостерігаються і у розвинених країнах, причинами чого є стрімке зростання чисельності населення світу, погіршення кліматичних умов, забруднення довкілля внаслідок господарської діяльності людини, негативна економічна ситуація у багатьох країнах світу. Усе це негативно впливає на стан продовольчої безпеки держави, що визначає належний доступ громадян до продуктів харчування. Наразі стан продовольчої безпеки, з огляду на наявні проблеми, є негативним, внаслідок чого дане питання на сьогодні є глобальною проблемою, яка потребує вирішення як на глобальному, так і на локальному рівні. Враховуючи усе це, актуальним є вивчення питання продовольчої безпеки, як важливої умови розвитку держави та складової її національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Питання продовольчої безпеки є одним із важливих питань багатьох сучасних досліджень. До питання продовольчої безпеки звертається чимала кількість українських та закордонних дослідників. Так, Г. Н. Алішов визначає продовольчу безпеку, як «ступінь забезпеченості населення країни екологічно чистими і корисними для здоров'я продуктами харчування вітчизняного виробництва за науково-обґрунтованими нормами і доступними цінами при збереженні і поліпшенні середовища проживання» [1]. Окрім цього, у дослідженні З. Б. Живко, Н. Б. Даниленко та М. Є. Стадник звертається увага на те, що продовольча безпека полягає у здатності держави гарантувати населенню країни доступність, якість та безпеку харчових продуктів, доступ до питної води та інших харчових потреб, які забезпечують фізичний та інтелектуальний розвиток особи, а також сприяють забезпеченню стабільної соціально-політичної ситуації в країні та її економічного розвитку [2]. Також дослідники звертаються до питань продовольчої безпеки, як важливого елементу економічної і національної безпеки. І. О. Іртишева, Л. П. Рогатіна та О. С. Ільницька у своєму дослідженні розглядають особливості Глобального індексу продовольчої безпеки, як основного показника продовольчої безпеки країни [3]. Окрім цього, О. А. Шевченко розглядає важливість продовольчої безпеки з урахуванням Цілей сталого розвитку ООН та нормативно-правового регулювання продовольчої безпеки в Україні [4]. До питань продовольчої безпеки України звертається також Г. М. Колісник, розглядаючи дану проблему з економічної точки зору. Аналіз останніх досліджень доводить, що дана тема наразі є поширеною серед українських та закордонних авторів, однак, враховуючи актуальність даної проблеми на глобальному та державному рівні існує необхідність проведення детального дослідження питання продовольчої безпеки [5].

Об'єкт та предмет дослідження

Об'єктом дослідження виступає проблема продовольчої безпеки, як складова національної безпеки кожної держави. Предметом дослідження виступають окремі аспекти проблеми продовольчої безпеки, а саме – її регулювання у межах ООН, її аналіз та оцінка, а також проблема продовольчої безпеки в Україні.

Формулювання мети дослідження

Отже, мета дослідження полягає у проведенні комплексного аналізу теоретичних та прикладних питань проблеми продовольчої безпеки, визначивши особливості її регулювання на міжнародному рівні, особливості оцінки та особливості нормативно-правового регулювання і загального сучасного стану в Україні.

Методи дослідження

Всебічний аналіз обраної теми був можливим завдяки проведенню детального аналізу актуальних наукових та статистичних джерел інформації, праць українських та закордонних авторів. Основним методом дослідження став метод аналізу, який було використано для проведення комплексного аналізу наукових досліджень обраного питання. Українські та закордонні джерела, які склали основу даного дослідження, слугували джерелом для отримання достовірної інформації щодо теоретичних та прикладних аспектів питання продовольчої безпеки. Окрім цього, було використано метод аналізу статистичних даних для оцінки показників індексу продовольчої безпеки. Важливим теоретичним методом дослідження слугував метод синтезу, що дозволив виділити найбільш вагомні аспекти проаналізованих досліджень. Дослідження було проведено із використанням комплексу методів, що дозволило провести детальний аналіз обраного питання на основі теоретичних досліджень, статистичних даних та нормативно-правових актів, що регулюють питання продовольчої безпеки.

Викладення основного матеріалу дослідження

1. Глобальні цілі ООН та їх вплив на забезпечення продовольчої безпеки

На сьогоднішній день, як відомо, питання продовольчої безпеки є актуальним для українських та закордонних дослідників. Окрім цього, питання продовольчої безпеки є важливим на глобальному рівні з огляду на те, що продовольча безпека полягає у забезпеченні якісними харчовими продуктами і доступу до них, що є умовою повноцінного розвитку держави, оптимального рівня якості життя населення та його добробуту тощо, продовольча безпека на сьогодні є важливим питанням міжнародних відносин, а вирішення даної проблеми здійснюють як окремі держави, так і міжнародні організації.

З огляду на це, зазначимо, що важливу роль у регулюванні питання продовольчої безпеки здійснює Організація Об'єднаних Націй (ООН). Діяльність міжнародної організації, членами якої є 193 країни світу, спрямована на вирішення актуальних глобальних проблем, однією з яких є саме проблема продовольчої безпеки. Важливо підкреслити, що актуальною наразі для багатьох держав, що розвивається, є проблема голоду, оскільки громадяни не мають доступу до достатньої кількості продуктів харчування. Внаслідок цього відбувається погіршення продовольчої безпеки країни, а, отже, її соціально-політичне становище є негативним. Голод на сьогодні є глобальною проблемою, яка негативно впливає на продовольчу безпеку, оскільки є проявом неадекватної продовольчої безпеки країни [6].

Спираючись на актуальні статистичні дані, графічно представимо прояви проблеми голоду на глобальному рівні, згідно з даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO) (Рис. 1).

Рис. 1. Кількість людей, що недоїдає, млн (2013–2022) [7]

Згідно з цим, зазначимо, що з 2019 року кількість людей, що недоїдає, стабільно збільшується, що негативно впливає на стан продовольчої безпеки. Причинами цього зазначають глобальні зміни клімату, що призводить до зниження продуктивності сільського господарства, та локальні військові конфлікти, які погіршують доступ до продуктів харчування.

Враховуючи дані, відображені на Рис. 1, варто зазначити, що на сьогодні проблемним є забезпечення продовольчої безпеки усіх країн світу, оскільки наявність різних природних умов, різного рівня економічного розвитку та соціально-політичної ситуації стають причинами погіршення стану продовольчої безпеки. Дана проблема зумовлює необхідність прийняття дієвих рішень, які сприятимуть її вирішенню. З огляду на це, на глобальному рівні важливу роль у контексті регулювання продовольчої безпеки здійснює Організація Об'єднаних Націй за допомогою створення Цілей сталого розвитку 2030, які визначають сталий розвиток держав до 2030 року, що дасть можливість подолати наявні глобальні проблеми [8].

Таким чином, зазначимо наступні Цілі сталого розвитку ООН:

- Подолання бідності;
- Подолання голоду, розвиток сільського господарства;
- Міцне здоров'я і благополуччя;
- Якісна освіта;
- Гендерна рівність;
- Чиста вода та належні санітарні умови;
- Доступна та чиста енергія;
- Гідна праця та економічне зростання;
- Промисловість, інновації та інфраструктура тощо.

Розглянувши Цілі сталого розвитку, зазначимо, що ООН закріпила проблему харчової безпеки у складі однієї з головних цілей сталого розвитку, а саме – подолання голоду, розвиток сільського господарства. Дана Ціль передбачає наступне:

- Забезпечення доступності збалансованого харчування для усіх верств населення на рівні науково обґрунтованих норм;
- Підвищення продуктивності сільського господарства вдвічі, що дозволить збільшити виробництво продуктів харчування;
- Забезпечення створення стійких систем виробництва продуктів харчування, що буде сприяти збереженню екосистем та покращенню якості земель і ґрунтів;
- Зниження волатильності цін на продукти харчування.

Окрім цього, є інше трактування Цілі 2 Сталого розвитку, а саме – «Ціль 2: Покінчити з голодом, забезпечити продовольчу безпеку і поліпшення харчування і сприяти сталому розвитку сільського господарства». Відповідно, зазначимо, що Цілі сталого розвитку ООН визначають забезпечення продовольчої безпеки однією з важливих Цілей, досягнення якої позитивно впливатиме на розвиток людства в цілому. Усе це зумовлено тим, що на початку другого десятиліття XXI ст. голод досі залишається актуальною проблемою у багатьох країнах, насамперед – країнах Африки, Азії (Близького Сходу та Південно-Східної Азії), Латинської Америки та Карибського басейну [9]. Причини голоду, за даними Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO) є:

- Військові конфлікти;
- Негативна кліматична ситуація, спричинена глобальними змінами клімату;
- Економічна рецесія, спад виробництва, що сприяє зростанню ризиків виникнення голоду.

Таким чином, зазначимо, що глобальні цілі ООН (Цілі сталого розвитку) відіграють станом на сьогодні провідну роль у контексті забезпечення продовольчої безпеки у країнах світу. Діяльність ООН спрямована на покращення доступу до продуктів харчування у країнах, що розвиваються, наданням гуманітарної допомоги, покращенням стану виробництва продуктів харчування шляхом модернізації сільського господарства на глобальному рівні.

2. Оцінка та аналіз індексів продовольчої безпеки

Важливим питанням дослідження теорії продовольчої безпеки зазначимо проведення оцінки та аналізу індексів продовольчої безпеки, визначення яких дає можливість отримати достовірні дані про стан продовольчої безпеки країн світу. Вимірювання стану продовольчої безпеки на глобальному рівні здійснюється Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН. Для цього було створено глобальну еталонну шкалу «Шкала досвіду продовольчої безпеки» (Food Insecurity Experience Scale, FIES), що на сьогодні є основою для вимірювання індексів продовольчої безпеки [10]. Окрім цього, для оцінки продовольчої безпеки здійснюється вимірювання Глобального індексу продовольчої безпеки (Global Food Security Index), який розглядає питання доступності, наявності та якості продуктів харчування. Це динамічна кількісна та якісна модель порівняльного аналізу, побудована з 34 унікальних показників, що вимірює ці фактори продовольчої безпеки як у країнах, що розвиваються, так і в розвинених. Мета Глобального індексу продовольчої безпеки полягає у проведенні оцінки того, які країни є найбільш і найменш вразливими до продовольчої безпеки за такими категоріями, як доступність, наявність, якість та безпека [11].

Окрім цього, визначаються чотири основні питання, які розглядаються у контексті Глобального індексу продовольчої безпеки [12]:

- Доступність (доступність за ціною);
- Наявність (фізична доступність);

- Якість та безпека продуктів харчування;
- Сталість та адаптація галузей, що здійснюють виробництво продуктів харчування.

Оцінка Глобального індексу продовольчої безпеки здійснюється щороку, що дає можливість встановити стан продовольчої безпеки у країнах світу.

З огляду на це, проведемо аналіз Глобального індексу продовольчої безпеки станом на 2022 рік. Для цього спершу розглянемо Глобальний індекс продовольчої безпеки країн, що мають найвищий показник. Отримані результати представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1

Глобальний індекс продовольчої безпеки, 2022 (країни-лідери) [13]

Країна	Загальний показник	Доступність	Наявність	Якість та безпека	Сталість та адаптація
1. Фінляндія	83,7	91,9	70,5	88,4	82,6
2. Ірландія	81,7	92,6	70,5	86,1	75,1
3. Норвегія	80,5	87,2	60,4	86,8	87,4
4. Франція	80,2	91,3	69,0	87,7	70,3
5. Нідерланди	80,1	92,7	70,7	84,7	69,2
6. Японія	79,5	89,8	81,2	77,4	66,1
7. Швеція	79,1	91,9	68,3	85,0	68,3
7. Канада	79,1	88,3	75,7	89,5	60,1
9. Великобританія	78,8	91,5	71,6	77,6	71,1
10. Португалія	78,7	90,0	77,0	79,8	64,5

Отже, станом на 2022 рік лідерами за Глобальним індексом продовольчої безпеки є: Фінляндія, Ірландія, Норвегія, Франція, Нідерланди, Японія, Швеція, Канада, Великобританія, Португалія. Країни мають достатній рівень доступності, наявності, якості та безпеки, сталість та адаптація. Відповідно, стан продовольчої безпеки у цих країнах – на високому рівні [13].

Окрім цього, згідно з Глобальним індексом продовольчої безпеки визначимо перелік країн, які мають нестачу продуктів харчування та низький рівень продовольчої безпеки. Станом на 2022 рік це такі країни, як: Сирія, Ємен, Малі, Ефіопія, Камерун, Південний Судан, Чад, Нігер, Кенія, Афганістан. При цьому зазначимо, що абсолютна більшість країн, що мають низький рівень продовольчої безпеки, є країнами Африки, менша частка – країни Близького Сходу. Основними причинами низького рівня продовольчої безпеки є локальні військові конфлікти, низький рівень економічного розвитку та якості життя населення, непридатні природні умови для вирощування харчових продуктів [14].

Також звернемо увагу на карту, на якій способом якісного фону зображено Глобальний індекс продовольчої безпеки за загальним результатом станом на 2022 рік (Рис. 2).

Рис. 2. Індекс продовольчої безпеки за загальним балом [14]

Згідно з даною картою ми бачимо, що стан продовольчої безпеки є найбільш негативним у країнах Африки та Близького Сходу, дещо кращою є ситуація у країнах Південної і Південно-Східної Азії, а також країнах Латинської Америки і Карибського регіону. Країни Європи, Австралія і Нова Зеландія, США, Канада, Японія та Китай мають високий рівень продовольчої безпеки порівняно з іншими країнами. Це зумовлено стабільною соціально-політичною ситуацією у регіоні, наявністю фінансової та фізичної доступності до якісних продуктів харчування у достатній кількості, що позитивно впливає на стан продовольчої безпеки у країнах.

З огляду на це, основним індексом, за допомогою якого здійснюється оцінка стану продовольчої безпеки країн світу, є Глобальний індекс продовольчої безпеки, що визначається за 34 показниками та включає в себе чотири основні складові. Глобальний індекс продовольчої безпеки дозволяє отримати релевантні дані про стан продовольчої безпеки у країні, встановити наявні проблеми та визначити ймовірні шляхи їх подолання.

3. Законодавство України щодо продовольчої безпеки та склад продовольчого кошика

Продовольча безпека є актуальним питанням і для України. Зауважимо, що за останні роки стан продовольчої безпеки в Україні є незадовільним, причиною чого виступає негативна економічна ситуація в країні, зумовлена кризою та іншими проблемами економічного і соціального характеру, що виникли внаслідок військових дій. Питання продовольчої безпеки досліджуються як науковцями, так і визначаються у законодавстві України. З огляду на це, зауважимо, що законодавче регулювання питання продовольчої безпеки України наразі має низку проблем. Насамперед, регулювання з боку законодавства здійснюється за допомогою Основного закону – Конституції України, яка регламентує права українців на доступ до інформації про якість харчових продуктів [15]. Також питання продовольчої безпеки окреслено у Законі України «Про державну підтримку сільського господарства України», де вона визначається, як захищеність життєвих інтересів людини, яка виражається у гарантуванні державою безперешкодного економічного доступу людини до продуктів харчування з метою підтримання її звичайної життєвої діяльності [16].

Окрім цього, у минулому було прийнято наступні закони:

- Закон України «Про продовольчу безпеку України», який був ухвалений у 2011 році. Він передбачав правові, економічні й організаційні основи діяльності держави, спрямованої на захист національних інтересів і гарантування в Україні продовольчої безпеки. Однак, після ухвалення Верховною Радою України даний закон було повернуто з пропозиціями президента України, тобто на нього було накладено право вето.

- Окрім цього, питання продовольчої безпеки України було окреслено у Законі України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, який на сьогодні втратив чинність.

З огляду на це, зазначимо, що правове забезпечення продовольчої безпеки в Україні сьогодні характеризується низкою проблем, оскільки наразі відсутній закон, який би регулював у повній мірі питання продовольчої безпеки. Разом з тим, прийняття універсального закону про продовольчу безпеку не гарантує регулювання усього кола відносин, які виникають у контексті продовольчої безпеки, оскільки, як зазначає В. Р. Шишлюк, «за своїм призначенням він повинен стати останньою ланкою, яка завершує правову ієрархію нормативно-правових актів у цій сфері та за допомогою якої реалізується мета правового забезпечення продовольчої безпеки України». Відповідно, питання регулювання продовольчої безпеки на державному рівні і досі залишається невирішеним [17].

Підкреслимо, що у 2022 році було ухвалено Закон України про продовольчу безпеку в умовах воєнного стану – Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану», який набув чинності 7 квітня 2022 року [18]. Даний закон регулює питання, пов'язані з виробництвом продуктів харчування, зокрема – спрощує набуття права користування на земельні ділянки сільськогосподарського призначення в умовах воєнного стану. Дане питання є важливим аспектом продовольчої безпеки держави, оскільки таким чином спрощується також процес вирощування сільськогосподарської продукції та її подальшого збуту, що позитивно впливає на продовольчу безпеку держави в умовах воєнного стану. Однак, зауважимо, що універсального закону, що регулює питання продовольчої безпеки України, немає, також існують проблеми, пов'язані з комплексним регулюванням питання продовольчої безпеки від вирощування продукції до її подальшої переробки і збуту. Як наслідок, продовольча безпека України на сьогоднішній день перебуває у негативному стані, причиною чого є не лише загальна соціально-політична ситуація в країні, але й недостатнє правове регулювання відносин, що сприяють формуванню продовольчої безпеки [19].

Спираючись на дані Індексу глобальної продовольчої безпеки, звернемо увагу на те, як за останні роки змінювались показники продовольчої безпеки України (Рис. 3).

Згідно з даними, відображеними на графіку, зазначимо, що загальний стан продовольчої безпеки України є негативним впродовж останніх 10 років. За цей період Індекс продовольчої безпеки був найвищим у 2021 році, однак внаслідок війни він зменшився на понад 4%. Окрім цього, протягом останніх 10 років показник індексу періодично зменшувався, причиною чого була загальна ситуація в Україні, а також недостатнє виробництво продуктів харчування, що було зумовлено негативною ситуацією з врожаєм [20]. Відповідно, серед причин, що впливають на стан продовольчої безпеки України, що відображаються на значенні індексу, визначимо наступні:

- Загальна негативна соціально-політична ситуація в Україні;

- Військові дії (війна на Сході України, а після – повномасштабне російське вторгнення);
- Негативна економічна ситуація, що негативно впливає на доступ українців до продуктів харчування;
- Кліматичні умови, які стають причиною погіршення стану врожаю, який збирають українські аграрії.

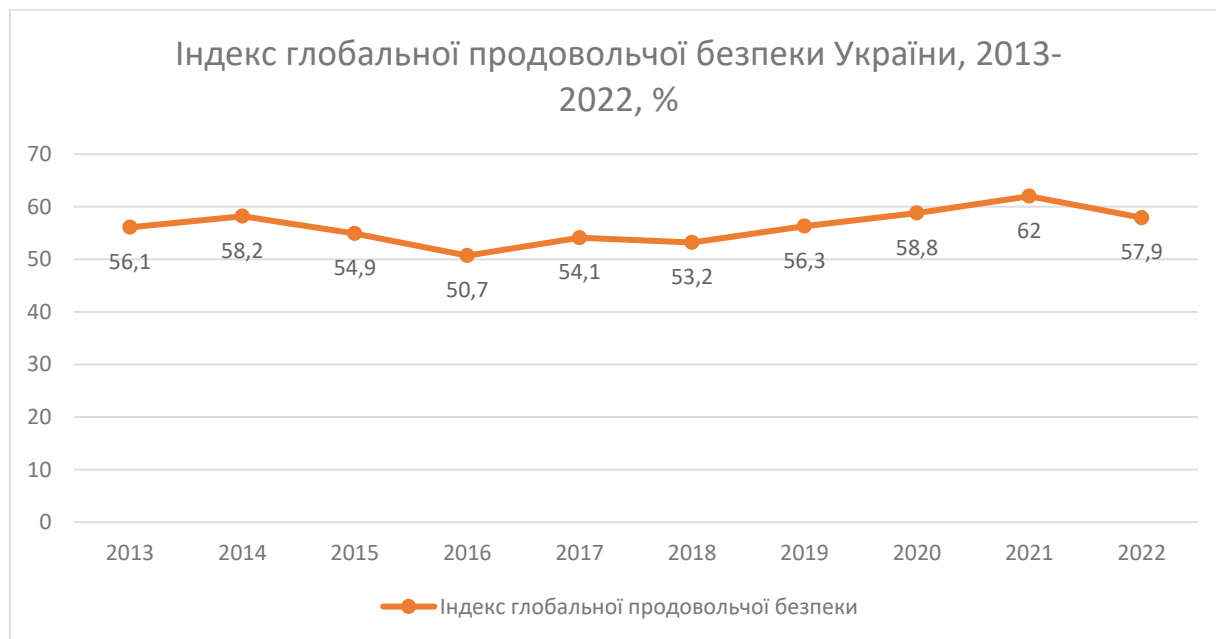

Рис. 3. Індекс глобальної продовольчої безпеки України, 2013–2022, %

Окрім цього, зазначимо, що окремим питанням продовольчої безпеки України наразі є питання продовольчого кошику та його складу. Згідно з визначенням, продовольчий кошик – це мінімальний набір найнеобхідніших для повноцінного життя людини продуктів харчування, товарів непродовольчої групи і різних послуг. До складу продовольчого кошику входять продукти та товари, які були спожиті людиною протягом місяця або року.

Зазначимо, що продовольчий кошик українців було затверджено у 2000 році, і з цього моменту склад споживчого кошику залишався незмінним. Проте, згідно з Законом України «Про прожитковий мінімум», склад продовольчого кошику має переглядатись кожні 5 років. Відповідно, зазначимо, що складовими продовольчого кошику українців є: хлібпродукти; крупи; овочі; м'ясо; риба; картопля; цукор; сіль; чай; кава. При цьому, згідно з дослідженнями, склад продовольчого кошику інших країн є більш різноманітним, окрім цього, більшою є кількість продуктів різних категорій, що передбачається на одну особу протягом встановленого періоду. Відповідно, склад продовольчого кошику та кількість продуктів харчування, зазначені у ньому, не задовольняють потреби українців, що також стає негативним чинником стану продовольчої безпеки.

Окрім цього, варто підкреслити, що негативно на продовольчу безпеку впливає не лише кількість продуктів, зазначених у продовольчому кошику, але й загальна вартість продовольчого кошику, що визначає фінансову доступність продуктів харчування та є одним із показників, який враховується під час оцінки Індексу глобальної продовольчої безпеки. Згідно з даними Мінфіну зазначимо динаміку змін цін на продовольчий кошик в Україні протягом останніх років (Рис. 4):

Згідно з даними, відображеними на графіку, зазначимо, що з 2019 по 2022 рік спостерігалось підвищення рівня цін на продовольчий кошик українців, причинами чого є:

- Збільшення рівня інфляції;
- Негативна економічна ситуація в країні;
- Ковід-19 та економічні наслідки пандемії;
- Військові дії, які стали причиною стрімкого зростання цін на продукти харчування.

Також зазначимо, що станом на 2023 рік вартість споживчого кошика стабілізувалась та стала меншою, порівняно з 2022 роком, однак вона досі залишається високою, що негативно впливає на стан продовольчої безпеки в Україні [22].

З огляду на це, зауважимо, що стан продовольчої безпеки в Україні на сьогоднішній день є негативним, що негативно впливає на рівень якості життя населення та рівень економічного розвитку держави. Тому наразі існує необхідність вдосконалення продовольчої безпеки шляхом покращення доступу до продуктів харчування, зниження цін, підвищення їх якості, а також шляхом вдосконалення законодавчого регулювання питання продовольчої безпеки в Україні [23].

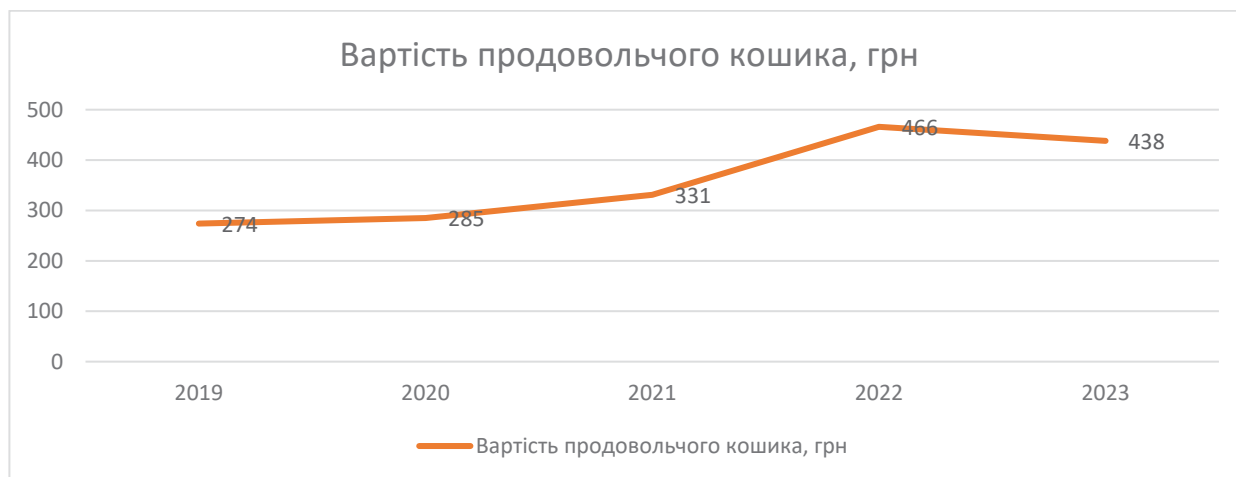

Рис. 4. Вартість продовольчого кошика в Україні: динаміка зміни цін за 2019–2023 рр. [21]

Перспективи подальших досліджень

Враховуючи важливість питання продовольчої безпеки на глобальному та локальному рівні, необхідним є проведення подальших досліджень, що дасть можливість у повній мірі визначити актуальний стан продовольчої безпеки, визначити причини, що погіршують стан продовольчої безпеки тощо. Окрім цього, враховуючи негативну динаміку голоду у світі, актуальним є проведення дослідження даної вузької теми, що дозволить встановити основні причини проблеми та шляхи її подолання. Разом з тим, важливим і перспективним є вивчення питання продовольчої безпеки України, насамперед, з огляду на наукове обґрунтування шляхів розв'язання даної проблеми у повоєнний період, оскільки під час війни стан продовольчої безпеки є негативним. Таким чином, наразі перспективним є проведення досліджень, спрямованих на дослідження окремих питань продовольчої безпеки України та глобального стану продовольчої безпеки.

Висновки

Отже, враховуючи вищезазначене, можна зробити висновки. Питання продовольчої безпеки на сьогодні регулюється на глобальному рівні. Основні питання забезпечення продовольчої безпеки окреслені у Цілях сталого розвитку ООН, що дає можливість вирішувати глобальні питання, пов'язані з продовольчою безпекою. Одним з найбільш актуальних питань є питання голоду, що на сьогодні має глобальний характер, а його динаміка є негативною, що свідчить про те, що забезпечення продовольчою безпекою країн світу наразі є ускладненим внаслідок впливу низки чинників. З огляду на це, ООН, як міжнародна організація, що вирішує гуманітарні проблеми, має сприяти вирішенню питань, пов'язаних з продовольчою безпекою та голодом, що негативно впливає на розвиток країн та стає причиною негативної соціально-політичної ситуації у світі в цілому.

Окрім цього, важливим джерелом оцінки стану продовольчої безпеки у світі є Глобальний індекс продовольчої безпеки, що щороку визначає Продовольча та сільськогосподарська організація ООН. Аналіз індексу свідчить про те, що найвищим він є у високорозвинених країнах світу, насамперед Європи та Північної Америки, які мають стабільно високий рівень економічного і соціального розвитку, не мають ускладненого доступу до продуктів харчування тощо. Разом з тим, найнижчим цей показник є у країнах, що розвиваються, насамперед Африки та Близького Сходу. Існує необхідність запровадження дієвих заходів, які допоможуть покращити стан продовольчої безпеки у цих країнах, насамперед заходи, спрямовані на подолання гуманітарної кризи та проблеми голоду.

Важливим питанням дослідження був аналіз законодавчого регулювання продовольчої безпеки України. Проведений аналіз свідчить про відсутність універсального закону, який має регулювати питання продовольчої безпеки, про відсутність інших законів, які б регулювали окремі аспекти даного питання. Окрім цього, наразі здійснюється вдосконалення державного законодавчого регулювання продовольчої безпеки в Україні, однак існуючі заходи не сприяють вирішенню даної проблеми. Наразі стан продовольчої безпеки в Україні, згідно з Глобальним індексом продовольчої безпеки, є негативним, основною причиною чого є негативна економічна та соціально-політична ситуація в країні. Разом з тим, наразі негативним є стан продовольчого кошику українців, який містить обмежений перелік продуктів харчування, обмежену кількість порцій цих продуктів, а також високу вартість, яка зростає в умовах війни. Усе це дає можливість констатувати необхідність запровадження більш дієвих заходів, спрямованих на покращення стану продовольчої безпеки в Україні, насамперед заходи з законодавчого регулювання та покращення фінансового доступу українців до якісних продуктів харчування.

Таким чином, питання дослідження теорії продовольчої безпеки наразі є актуальним, оскільки стан продовольчої безпеки в Україні та світі наразі в цілому є негативним. Тому важливим є наукове обґрунтування заходів, що сприятимуть покращенню стану продовольчої безпеки, завдяки чому існує можливість підвищити рівень економічного розвитку держав та рівень добробуту населення.

Список використаної літератури

1. Алішов, Г. Н. (2017). Продовольча безпека України та чинники, що формують її рівень. *Економіка та управління національним господарством*. 13, 164–168.
2. Живко, З. Б., Даниленко, Н. Б. & Стадник М. Є. (2019). Продовольча безпека України: теоретико-аналітичний огляд. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. 6, 15–23.
3. Іртищева, І. О., Рогатіна, Л. П. & Ільницька, О. С. (2020). Продовольча безпека – важливий елемент економічної та національної безпеки. *Агросвіт*. 22, 3–8.
4. Шевченко, О. А. (2021). Екологічна та продовольча безпека як складові забезпечення економічної безпеки України у стратегічному форматі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 68, 110–117.
5. Колісник, Г. М. (2015). Продовольча безпека України та особливості її розвитку. *Економіка та управління національним господарством*. 5 (115), 72–76.
6. Якименко, І. Л., Петрашко, Л. П., Димань, Т. М., Салавор, О. М., Шаповалов, Є. Б., Галабурда, М. А., Ничик, О. В. & Мартинюк, О. В. (2022). Стратегія сталого розвитку: Європейські горизонти
7. Hunger and food insecurity, URL: <https://www.fao.org/hunger/en/>
8. Цілі Сталого Розвитку: Україна. Національна доповідь. (2017). URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>
9. Біла, С. О., Пилипенко, А. С. (2019). Пріоритети забезпечення продовольчої безпеки та вирішення проблеми голоду у світовому господарстві. *Стратегія розвитку України*. 2, 36–44.
10. Марина, А. С., Янковська, Я. Р. (2023). Дослідження стану глобальної продовольчої безпеки. *Економічний простір*. 184, 26–30.
11. The Global Food Security Index. URL: <https://www.unccd.int/resources/knowledge-sharing-system/global-food-security-index>
12. Global Food Security Index. (2022). URL: <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/>
13. Global Food Security Index. (2022). The GFSI website navigation guideю URL: https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/resources/Economist_Impact_GFSI_2022_Website_Navigation_Guide_Sep_2022.pdf
14. Global Food Security Q2. (2022). URL: <https://www.dka.global/global-food-security-q2-2022>
15. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
16. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
17. Шишлюк, В. Р. (2021). Розвиток законодавства України у сфері забезпечення продовольчої безпеки після проголошення Незалежності України: проблеми й перспективи. *Південноукраїнський правничий часопис*. 3, Ч. 1, 8–14.
18. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо створення умов для забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>
19. Пащенко, О. М. (2022). Проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. 1–2, 283–291.
20. Палапа, Н. В., Дем'янюк, О. С. & Нагорняк, О. М. (2022). Продовольча безпека України: стан та актуальні питання сьогодення. *Агроекологічний журнал*. 2, 34–45.
21. Дьячкіна, А. (2023). Продуктовий кошик українця 2023: як змінились ціни на базові продукти. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/23/705764/>
22. Братінова М. (2023). Нова Спільна аграрна політика Європейського Союзу як цільовий орієнтир трансформації земельного законодавства України. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2, 104–113
23. Вакуленко В. (2018). Шляхи вдосконалення державного регулювання агропромисловості. *Економіка та управління національним господарством*. 110–115.

References

1. Alishov, H. N. (2017). Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta chynnyky, scho formuyut yii rivne [Food security of Ukraine and factors that form its level]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom* [Economics and Management of the National Economy], no 13, 164–168. [in Ukrainian].
2. Zhyvko, Z. B., Danylenko, N. B. & Stadnyk, M. E. (2019). Prodovolcha bezpeka Ukrainy: teoretyko-analitychnyy ohlyad. [Food security of Ukraine: A theoretical and analytical review], *Scientific Notes of Vernadsky TNU* [Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho]. no 6, 15–23. [in Ukrainian].
3. Irtysheva, I. O., Rohatina, L. P. & Il'nyts'ka, O. S. (2020). Prodovolcha bezpeka – vazhlyvyi element ekonomichnoyi ta natsionalnoyi bezpeky. [Food security is an important element of economic and national security]. *Agrosvit*. [Agro world], no 22, 3–8. [in Ukrainian].

4. Shevchenko, O. A. (2021). Ekolohichna ta prodovolcha bezpeka yak skladovi zabezpechennya ekonomichnoyi bezpeky Ukrainy u strachichnomu formati. [Environmental and food security as components of ensuring economic security of Ukraine in a strategic format]. *Naukovy visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University]*. no 68, 110–117. [in Ukrainian].
5. Kolisnyk, H. M. (2015). Prodovolcha bezpeka Ukrainy ta osoblyvosti yii rozvytku. [Food security of Ukraine and features of its development]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom. [Economics and management of the national economy]*. no 5 (115), 72–76. [in Ukrainian].
6. Yakymenko, I. L., Petrashko, L. P., Dyman, T. M., Salavor, O. M., Shapovalov, Ye. B., Halaburda, M. A., Nychyk, O. V. & Martyniuk, O. V. (2022). Stratehiia staloho rozvytku: Yevropeyski horizonty. [Strategy of sustainable development: European horizons].
7. Hunger and food insecurity, URL: <https://www.fao.org/hunger/en/> [in English].
8. Sustainable Development Goals: Ukraine. National report. (2017). [Tsili Staloho Rozvytku: Ukraina. Natsionalna dopovid]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/natsionalna-dopovid-csr-Ukrainy.pdf>.
9. Bila, S. O., & Pylypenko, A. S. (2019). Prioritety zabezpechennya prodovolchoyi bezpeky ta vyrishennia problemy holodu u svitovomu hospodarstvi. [Priorities for ensuring food security and solving the problem of hunger in the world economy]. *Stratehiia rozvytku Ukrainy. [Strategy of development of Ukraine]*, no 2, 36–44. [in Ukrainian].
10. Maryna, A. S., Yankovska, Ya. R. (2023). Doslidzhennia stanu hlobalnoyi prodovolchoyi bezpeky. [Research on the state of global food security]. *Ekonomichniy prostir. [Economic space]*. no 184, 26–30. [in Ukrainian].
11. The Global Food Security Index. Retrieved from <https://www.unccd.int/resources/knowledge-sharing-system/global-food-security-index>. [in English].
12. Global Food Security Index. (2022). Retrieved from <https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/> [in English].
13. Global Food Security Index. (2022). The GFSI website navigation guide Retrieved from https://impact.economist.com/sustainability/project/food-security-index/resources/Economist_Impact_GFSI_2022_Website_Navigation_Guide_Sep_2022.pdf [in English].
14. Global Food Security Q2. (2022). Retrieved from <https://www.dka.global/global-food-security-q2-2022> [in English].
15. Konstitucija Ukrainy [Constitution of Ukraine]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/documents/constitution> [in Ukrainian].
16. Zakon Ukrainy “Pro derzhavnu pidtryмку silskoho hospodarstva Ukrainy [Law of Ukraine “On State Support of Agriculture of Ukraine”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> [in Ukrainian].
17. Shyshliuk, V. R. (2021). Rozvytok zakonodavstva Ukrainy u sferi zabezpechennya prodovolchoyi bezpeky pislia proholoshennia Nezalezhnosti Ukrainy: problemy y perspektyvy. [Development of Ukrainian legislation in the field of food security after the declaration of Independence of Ukraine: problems and prospects]. *Pivdenoukrayinskyi pravnychiy chasopys. [South Ukrainian Law Journal]*. no 3, Ch. 1, 8–14. [in Ukrainian].
18. Zakon Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakyykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo stvorennia umov dlia zabezpechennia prodovolchoyi bezpeky v umovakh voiennoho stanu” [Law of Ukraine “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Creating Conditions for Ensuring Food Security under Martial Law”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-20#Text>. [in Ukrainian].
19. Pashchenko, O. M. (2022). Problemy pravovoho zabezpechennia prodovolchoyi bezpeky v umovakh voiennoho stanu. [Problems of legal support of food security under martial law]. *Pivdenoukrayinskyi pravnychiy chasopys. [South Ukrainian Law Journal]*. no 1–2, 283–291. [in Ukrainian].
20. Palapa, N. V., Demyanyuk, O. S. & Nahorniak, O. M. (2022). Prodovolcha bezpeka Ukrainy: stan ta aktualni pytannia sohodennia. [Food security of Ukraine: state and topical issues of the present]. *Agroekolohichniy zhurnal. [Agroecological journal]*. no 2, 34–45. [in Ukrainian].
21. Diachkina, A. (2023). Produktovyi koshyk ukraiyntsiia 2023: yak zminylyss tsiny na bazovi produkty. [Food basket of Ukrainians in 2023: how prices for basic products have changed]. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/23/705764/> [in English].
22. Bratimova M. (2023) Nova Spilna aharna polityka Yevropeys'koho Soyuzu yak tsilovyy orientyr transformatsiyi zemel'noho zakonodavstva Ukrayiny. [The new Common Agricultural Policy of the European Union as a target guideline of Ukrainian land legislation transformation]. *Zemleustriy, kadastr i monitorynh zemel. [Land Management, Cadastre, and Land Monitoring]*. no 2. 104–113. [in Ukrainian].
23. Vakulenko V. (2018). Shliakhy vdoskonalennia derzhavnogo rehuliuвання ahrovyrobnytstva. [Ways to Improve State Regulation of Agriculture]. *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom. [Economics and Management of the National Economy]*. 110–115.